

ULOGA MEDIJA U PROCESU SOCIJALIZACIJE DJECE I ADOLESCENATA

VLADIMIR BJELOBRK

*Odsjek za pedagogiju
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku*

vladbjelobrk@gmail.com

UDK: 316.61-053.6: 316.774

Pregledni članak

Primljen: 2.10.2020.

Prihvaćen: 30.11.2020.

SAŽETAK

Suvremeni diskurs globalne razmjene informacija te medijsko prožimanje kulturne, društvene i ekonomske sfere pretendira prema određenom utjecaju na psihološki i socijalni razvoj djece i adolescenata. Kognitivno-socijalni procesi i razvijanje jezičnih kompetencija obilježeni su utjecajem medija te stvaraju određeni razvojni okvir medijske socijalizacije koja u sazrijevanju djece donosi i dobre strane, ali reflektira i određena antisocijalna ponašanja. Također, razvoj multimedije unutar virtualnog okruženja kod nove generacije naraštaja digitalnih domorodaca donosi i nove obrasce ponašanja. Osim toga, individualni faktori poput dobi i spola te socijalni faktori poput vršnjačkih odnosa karakteriziraju medijsku socijalizaciju djece. Također, suvremenom multimedijском komunikacijom omogućeno je povećavanje protoka i dostupnosti informacija čime se otvaraju pitanja dvostruke uloge medija u procesu socijalizacije mladih, odnosno otvaraju se pitanja transparentnosti, etičnosti, primjerenosti medijski dostupnih sadržaja, kao i pojava antisocijalnih ponašanja koja se implicitno ili eksplicitno dotiču medijskog konteksta.

KLJUČNE RIJEČI:

mediji, medijska socijalizacija, odgoj i obrazovanje

MEDIJ, ODGOJ I OBRAZOVANJE, MEDIJSKA PISMENOST

Prema Sapunaru (1995) mediji su materijalni supstrat kojim se informacije posreduju u komunikacijskom procesu, dok Juričić (2017) medije definira kao fizičko ili tehničko sredstvo pretvorbe poruke u svrhu posredničkog ostvarenja komunikacije javnosti i vlasti te, osim toga, ističe kako mediji imaju ulogu informiranja društvene zajednice o relevantnim i aktualnim zbivanjima s ciljem formiranja javnog mnijenja. Premda medijski utjecaj snažno oblikuje percepcije društvenog konteksta, odnosno aktivno djeluje na oblikovanje moralnih vrijednosti, stavova te identiteta potrebno je istaknuti medijsku pismenost kao jednu od temeljnih implikacija suvremenog odgoja i obrazovanja. U tom smislu, mediji se pojavljuju kao kreacijski moment u razvoju obrazovnog karaktera edukativnih programa, specijaliziranih dječjih emisija te znanstvenih, informativnih i zabavnih sadržaja za mlade. Nadalje, Hoffman (2014) važnost medija i medijske pismenosti u odgoju i obrazovanju percipira kroz mogućnost održavanja kulturnih manifestacija ističući kako novi mediji posredstvom informacijsko-komunikacijskih tehnologija ishode grupne aktivnosti, potiču suradnju s vršnjacima te razvijaju raznovrsne grafičke sposobnosti koje mogu poboljšati stimulaciju psihomotornog sustava djece pa je upotreba elektroničkih medija vrlo važna instanca suvremene škole.

JEZIK MEDIJSKOG OKRUŽENJA

Evalvacijom medijskih učinaka na psihosocijalni razvoj djece i adolescenata značenje jezika u percipiranju prezentiranih sadržaja poprima važno mjesto u analizi medijske socijalizacije. Vrlo je vjerojatno kako televizija ima utjecaj na kognitivno-socijalne procese povezane s učenjem jezika i kasnijeg razvoja jezičnih kompetencija (Colombo 2001; Ruff i Rothbart 1996). To se posebno odnosi na djecu ispod osamnaest mjeseci života, odnosno na one faze života posebno osjetljive na učinke televizije pri učenju riječi, jer dječjim sustavom pažnje upravlja orijentacijski refleks koji reagira na nove vidljive predmete i događaje iz neposrednog okruženja. U tom kontekstu, Udier (2006) ističe kako se jezik prilagođava dinamičnim tržišnim potrebama čime odražava nestabilnu i promjenjivu prirodu te mora biti ažuran i pratiti aktualne situacije. Jezični razvoj djece popraćen je utjecajem medija pa Christakis (2008) prepoznaje kako se usvajanje jezika kroz izloženost događa u prvoj fazi djetetova života kada jezik nesvjesno ulazi u djetet-

tov um. Nadalje, u procesu usvajanja prvog jezika djeca spontano i postepeno razvijaju sposobnost korištenja jezika kroz interaktivne situacije u svom prirodnom okruženju, a osim neposrednim članovima svoje obitelji dijete je izloženo i tzv. jeziku zaslona (Christakis 2008). S tim u vezi, mediji neposredno interveniraju u djetetovo okruženje. Mendelsohn i sur. (2010) također navode kako verbalna interakcija poput ispitivanja i komentiranja sadržaja sa zaslona između roditelja i djece može imati pozitivan utjecaj na jezični razvoj djece i povećanje pažnje.

UTJECAJI SUVREMENE MULTIMEDIJSKE KOMUNIKACIJE

Kada je riječ o utjecaju društvenih mreža O’Keeffe i Clarke-Pearson (2011) razlikuju dobre strane upotrebe društvenih mreža, kao i rizike koji se pojavljuju kod djece i adolescenata koji su aktivni sudionici virtualnog društvenog okruženja. Autorice dobre strane percipiraju kroz socijalizaciju i komunikaciju široke *online* ponude koja omogućuje povezanost s vršnjacima, stvaranje novih prijateljstava, dijeljenje slika i ideja. Na taj se način otvaraju mogućnosti sudjelovanja u zajednici, poboljšavaju se individualne i kolektivne kreativnosti, osnažuje se stvaralački potencijala te se otvara mogućnost učenja tolerancije sudjelovanjem u *online* diskursima. Osim toga, škola kao odgojno-obrazovna ustanova programima društvenih mreža osnažuje prepoznatljivost u području djelovanja potičući učenike na zajedničko rješavanje zadataka u nastavnom i izvannastavnom okruženju (O’Keeffe i Clarke-Pearson 2011). Nadalje, O’Keeffe i Clarke-Pearson (2011) ističu i rizike društvenih mreža u kategorijama: (1) odnosi s vršnjacima, (2) nepoželjni sadržaji, (3) nerazumijevanje i nepoštivanje *online* privatnosti te (4) grupni utjecaji, a kao teži oblik rizičnog ponašanja navode *cyberbullig*. Sada već arhetipski primjer ambivalencije suvremenog medijskog pristupa u interpretaciji i valorizaciji odgoja i obrazovanja djece jest KidsCom web stranica. Montgomery (2007) navodi da je stranica KidsCom registrirana kao komunikacijsko igralište za djecu od četiri do petnaest godina koje sadrži različite zabavne sadržaje i aktivnosti – obrazovne igre, *chat* sobe te omogućuje dječju virtualnu interakciju. *USA Today* je svojevrjeme opisao KidsCom kao odličnu stranicu na kojoj se djeca mogu obrazovati dok se igraju. Stranica je odobrena i za korištenje u školama te je osvojila i nekoliko nagrada za obrazovni sadržaj koji nudi. Međutim, Montgomery (2007) otkriva kako KidsCom nije bilo samo virtualno igralište za djecu koje je u manje od godine dana postojanja imalo više od 15 000 registrirane djece, već je stranica

prvenstveno služila kao marketinški alat dizajniran za prikupljanje dječjih demografskih, bihevioralnih te potrošačkih informacija i karakteristika. Primarna svrha navedene mrežne stranice bilo je strateško planiranje, interaktivni *online* marketing, istraživanje tržišta te pružanje komercijalnih usluga širom zemlje. Poput mnogih drugih komercijalnih dječjih mrežnih stranica na internetu, KidsCom je razvio različite mehanizme uvjeravanja i poticanja djece na pružanje vrijednih informacija o sebi (Montgomery 2007). Shodno tomu, McQuail (1994) ističe kako razvijena demokratska društva medijsku politiku prema djeci svrstavaju u sastavni dio medijskih strategija. Medijska strategija prema djeci kao pojam uključuje dva osnovna područja: prvo koje se može promatrati iz operacionalne medijske teorije i drugo koje se može promatrati iz normativne medijske teorije (McQuail 1994). Prva teorija govori o strategiji koju posjeduju mediji s obzirom na njihov višeslojan odnos prema djeci. Takav odnos zapravo govori o djetetu kao subjektu i objektu medija, odnosno o sudjelovanju djece u medijima i načinu na koji se djeca prikazuju u medijima. To je niz sadržaja namijenjenih djeci koji se raspoređuju u okviru svakog programa (McQuail 1994). Stoga, socijalizacijski potencijali medija neposredno utječu na djecu i mlade svojim sadržajima, vrijednostima i stavovima. U tom smislu, važan čimbenik u odgojno-obrazovnom procesu jest analiza utjecaja društvenih mreža na antisocijalna ponašanja te medijska socijalizacija kao obrazovni i preventivni potencijal.

ANTISOCIJALNA PONAŠANJA I DRUŠTVENE MREŽE

Razvoj suvremenih informacijskih i komunikacijskih tehnologija te njihova popularnost među djecom i adolescentima rezultirala je pojavom novih društvenih fenomena. Jedan od takvih fenomena jest društveno umrežavanje.¹ Vršnjačka aktivnost na virtualnim društvenim mrežama prema Lin i Lu (2011) ima direktan pozitivan utjecaj na učestalost korištenja navedenih mreža kod pojedinca,

¹ Uz pojam "društvenih mreža" (eng. "social network"), u javnom se diskursu pojavljuje i pojam "društvenog umrežavanja" (eng. "social networking") te se ta dva pojma često koriste kao sinonimi iako postoji razlika. "Umrežavanje" naglašava iniciranje i pokretanje odnosa, najčešće između osoba koje se ne poznaju. Iako je umrežavanje moguće na *online* društvenim mrežama, to nije njihova primarna praksa niti je to ono što ih razlikuje od drugih oblika računalno posredovane komunikacije. Ono što *online* društvene mreže čini posebnima je što pojedincima omogućuju da artikuliraju i učine vidljivima svoje društvene mreže, a ne da upoznaju nepoznate osobe. Na mnogim *online* društvenim mrežama, sudionici se nužno ne "umrežavaju" odnosno upoznaju nove osobe, već prvenstveno komuniciraju s osobama koje su već dio njihove šire *off-line* društvene mreže (Kušić 2010: 104).

što sugerira kako su virtualne društvene mreže i društveno umrežavanje iznimno popularni među djecom i adolescentima. Međutim, virtualne se društvene mreže među djecom i adolescentima nerijetko koriste i kao platforme za nepoželjna ponašanja poput virtualnog nasilja.

Boyd i Ellison (2008) virtualne društvene mreže definiraju kao uslugu temeljenu na internetu koja omogućuje pojedincima da: (1) izgrade javni ili polu-javni profil unutar omeđenog sustava, (2) artikuliraju listu drugih korisnika s kojima dijele vezu i (3) gledaju i koriste vlastiti popis veza i popise veza drugih unutar sustava. Cheung, Chiu i Lee (2011) ističu platforme za društveno umrežavanje virtualnim zajednicama koje omogućavaju ljudima komunikaciju i interakciju vezanu uz određenu temu ili im omogućuju jednostavno virtualno druženje. Karal i Kokoc (2013) navode virtualne društvene mreže kao najbrže razvijajući alat za stvaranje osobne mreže te kako zauzimaju centralno mjesto u životima mladih ljudi i svakodnevno privlače nove korisnike svih dobni skupina i razina obrazovanja jer imaju mogućnosti koje korisnicima omogućuju dijeljenje ideja, medija i datoteka; komunikaciju s prijateljima *online* i održavanje veza; stvaranje identiteta i specifične mreže prijatelja – skupinu usklađenu s vlastitim područjima interesa ili se korisnici pridruže već postojećim skupinama. Kušić (2010) ističe kako društvene mreže i društveno umrežavanje predstavlja jednostavan čin održavanja i/ili ojačavanja postojećeg kruga prijatelja i/ili poznanika te širenje njihova kruga. Na taj se način upoznaje nova mreža prijatelja i poznanika preko već postojećih što potiče formiranje mreže pojedinaca i stvaranje zajednica. Navedeni istraživači posebno naglašavaju kako virtualne društvene mreže imaju aktivnu ulogu u pogledu socijalizacije, ali imaju i negativna svojstva pa istovremeno i pozitivno i negativno utječu na različite varijable.

Budući da su društvene mreže djeci i adolescentima postale važnim platformama za komunikaciju i međusobnu interakciju, postavlja se pitanje njihovog ponašanja na društvenim mrežama te pitanje zaštite njihove privatnosti. Privatnost se na virtualnim društvenim mrežama može narušiti na mnoge načine (*hackingom*, *phishingom*, instaliranjem Spywarea i Adwarea) što može imati mnogobrojne negativne posljedice. Nerijetko se može primijetiti postojanje nepovezanosti između želje djece da zaštite privatnost na društvenim mrežama i njihova ponašanja. Djeca imaju poteškoće u razumijevanju privatnosti na mreži i implikacija gubitka te privatnosti. Djeca su često impulzivna te djeluju bez razmišljanja, pogotovo kada su *online* i kada ne postoje neposredne društvene posljedice. Kombinacija impulzivnosti i slabo razvijenih vještina donošenja odluka, djecu čini populaci-

jom koja je u današnje vrijeme najviše izložena riziku, prijevarama, zlostavljanju, ponižavanju, uznemiravanju i neprimjerenim sadržajima. Fenomeni krađe identiteta, lažnog predstavljanja, dostupnost osobnih podataka preko interneta, *online bullyinga*, cyber-nasilja, cyber-prikradanja predstavljaju negativne strane virtualnih društvenih mreža (Kušić 2010).

Kušić (2010) je u svom istraživanju, kojim je obuhvaćeno 92 učenika osnovne škole viših razreda (od 5. do 8. razreda), došao do sljedećih podataka: četvrtina učenika kao "prijatelja" prihvaća nepoznate osobe, a čak 15.9% učenika dogovorilo bi susret uživo s nepoznatom osobom – navedena ponašanja podjednako su zastupljena kod dječaka i djevojčica; o dostupnosti i privatnosti svojih podataka na Facebooku na brine trećina učenika, polovina učenika svoje podatke štiti podešavanjem postavki privatnosti, a 14.6 % učenika ne zna zaštititi svoju privatnost; 14.6 % učenika napisalo je neku laž o sebi na svojim Facebook profilima, dok je 8.5 % učenika napisalo neku laž o drugim osobama; 7.3 % učenika doživjelo je neku neugodnost na Facebooku; 16.9 % učenika ne može izdržati više od jednog dana bez korištenja Facebooka.

Virtualnim nasiljem, prema Patchin i Hinduja (2012), smatra se svaka zlona mjerna i opetovana upotreba informacijskih i komunikacijskih tehnologija kako bi se nekom nanijela šteta. Nasilje modernim oblicima tehnologije, odnosno *cyber-bullying* obuhvaća svaku komunikaciju kada je dijete izloženo napadu drugog djeteta ili grupe djece na internetu ili mobilnom telefonu (Pettalia, Levin i Dickinson 2013). Virtualno nasilje, prema Kowalski i Limber (2007) uključuje nasilje e-poštom, digitalnim porukama, slanjem uznemirujućih slika internetom ili mobitelom te vrijeđanje putem chat soba ili blogova. Uspoređujući virtualno nasilje s običnim nasiljem, prema Lindfors, Kaltiala-Heino i Rimpelä (2012), uočavaju se određene razlike, a identificiraju se po tome što je u virtualnom nasilju teško pobjeći od nasilnika, povećana je audijencija promatrača nasilja kao i anonimnost napadača te mogućnost napada bez obzira na vrijeme i mjesto, a pri tome virtualno nasilje može trajati 24 sata dnevno, odnosno dijete nije sigurno niti kod kuće. Patchin i Hinduja (2012) navode najčešće posljedice virtualnog nasilja: (1) sniženo samopoštovanje, (2) povećane suicidalne misli, (3) brojne emocionalne poteškoće, (4) frustracije, (5) bijes i depresija.

Istraživanje koje su na nacionalnoj razini u Finskoj proveli Lindfors, Kaltiala-Heino i Rimpelä (2012) uključivalo je 5 516 ispitanika u dobi od 12, 14, 16 i 18 godina. Istraživanje je pokazalo kako je 23 % ispitanika bilo izloženo barem jednoj od dimenzija virtualnog nasilja, odnosno kao žrtva, počinitelj ili svjedok nasi-

lja. Među djevojčicama je najčešća dimenzija svjedočenje virtualnom nasilju (16 %); a kao žrtve virtualnog nasilja izjasnile su se u 11 % slučajeva, dok su dječaci u 10 % slučajeva bili žrtve nasilja, a u 9 % slučajeva počinitelji virtualnog nasilja.

Istraživanje Kowalske i Limber (2007) provedeno je na uzorku od 3 767 učenika 6., 7. i 8. razreda osnovnih škola od 11 do 14 godina. Istraživanje je provedeno anketom u šest škola s područja jugoistoka i sjeverozapada Sjedinjenih Američkih Država. Anketa se sastojala od 23 pitanja konstruirana za potrebe istraživanja, a ispitala su se iskustva ispitanika u vezi s virtualnim nasiljem. Dobiveni rezultati pokazali su kako je 7 % ispitanika bilo u ulozi žrtve/zlostavljača u zadnjih nekoliko mjeseci, a 4 % virtualno je zlostavljalo nekoga barem jednom u zadnjih nekoliko mjeseci. Kao najčešću metodu virtualnog zlostavljanja, ispitanici su izdvojili korištenje mobilnih poruka, poruka poslanih u *chat* sobama te e-poštom. Također, značajno je da su žrtve zlostavljanja izjavile da nisu znale identitet zlostavljača.

TABLICA 1. *Istraživanje antisocijalnih ponašanja djece i adolescenata u virtualnom okruženju*

Područje istraživanja	Autor(i)	Uzorak	Rezultati
Antisocijalna ponašanja u virtualnom okruženju Facebooka	Kušić (2010)	92 učenika Osnova škola Dob: od 11 do 14 godina	15.9 % ispitanika dogovorilo bi susret uživo s nepoznatom osobom. 14.6 % ispitanika ne zna zaštititi privatnost na FB profilu. 14.6 % ispitanika reklo je neku laž o sebi na FB. 8.5 % ispitanika reklo je laž o drugima na FB. 7.3 % ispitanika doživjelo je neku neugodnost na FB-u. 16.9 % ispitanika ne može biti više od jednog dana bez FB-a.
Virtualno nasilje	Lindorf, Kaltiala-Heino i Rimpelä (2012)	5 516 učenika Dob: od 12 do 18 godina	23 % ispitanika izloženo je jednoj dimenziji virtualnog nasilja. 16 % djevojčica svjedočilo je virtualnom nasilju. 11 % djevojčica su bile žrtve virtualnog nasilja. 9 % dječaka su počinitelji virtualnog nasilja. 10 % dječaka su žrtve virtualnog nasilja.

Područje istraživanja	Autor(i)	Uzorak	Rezultati
Iskustva u virtualnom nasilju	Kowalski i Limber (2007)	3 767 učenika Osnovna škola Dob: od 11 do 14 godina	7 % ispitanika bilo je u ulozi žrtve ili zlostavljača u zadnjih nekoliko mjeseci. 4 % ispitanika zlostavljalo je nekoga barem jednom u posljednjih nekoliko mjeseci. Najčešća metoda zlostavljanja – sms porukama, porukama u chat sobama i e-poštom.

Izvor: obrada autora

MEDIJSKA SOCIJALIZACIJA

Glavne su dimenzije medijske socijalizacije pristup određenim medijskim sadržajima putem različitih uređaja, preferencije određenih medijskih žanrova, programiranje, medijske vještine i pismenost te rizici i resursi upotrebe medija. Medijsku socijalizaciju karakterizira kontinuirani proces „medijalizacije“ odnosno ključnog koncepta na polju medijskih i komunikacijskih studija početkom 2000.-ih godina (Genner i Süß 2017).

Istraživanjem utjecaja medija Saleh i El-Rawas (2015) pojam socijalizacije definiraju kao proces u kojem pojedincu pomaže osobna transformacija iz biološkog u više sociološko-intelektualnu osobu koja komunicira i surađuje s društvom i okruženjem u kojem egzistira. Taj pojam obilježen je konceptima jezika, identiteta, stavova i religijskih uvjerenja koji su sastavni dio socijalizacije. Ibáñez-Cubillas (2016) u kontekstu medijske socijalizacije ističe društvene mreže kojima je komunikacija mladih s vršnjacima implicitnog socijalizacijskog karaktera jer vršnjački odnosi putem interneta, među ostalim aspektima, podrazumijevaju formiranje stavova i normi, kao i stjecanje novih oblika ponašanja.

Medijska socijalizacija također označava i specifičan aspekt razvojnoga procesa kod djece i adolescenata te se opravdano postavlja pitanje kako u njihovom odgoju i razvoju, a koji je pod utjecajem medija, nastaje prilagodba otvorenih prototipa ponašanja, percepcija, razmišljanja, osjećanja, vrijednosti, utjecaja socijalnih grupa te učinka medija na socijalizaciju (Miliša 2012).

Ilišin (2003) objašnjava kako je istraživački interes dominantno usmjeren na problem recepcije medijskih sadržaja te na odnos djece i medija upravo zbog

velikog socijalizacijskoga potencijala medija koji je povezan s činjenicom da su djeca onaj segment populacije koji prolazi kroz intenzivno formativno razdoblje, a pri tome svaki novi naraštaj djece odrasta u okolini koja je bogatija medijima i pripadajućim sadržajima zbog čega se, nadalje, mijenja i percepcija i potencijal medijskoga utjecaja na djecu. Nadalje, Subrahmanyam i Smahel (2011) te Paus-Hasebrink (2010) ističu kako djeca i adolescenti koriste medije za spoznavanje svijeta, izgradnju kontakata s vršnjacima i prijateljima, ali i za spoznavanje i nošenje s vlastitom osobnošću.

Istraživanju medijskoga utjecaja na djecu i adolescente prvenstveno se pristupa istraživanjem medija kao faktora u procesu socijalizacije. Socijalizacija se shvaća kao integriranje pojedinca u društveni život procesom prilagođavanja društvenim zahtjevima i normama, a što podrazumijeva učenje stavova, vrijednosti i poželjnih oblika ponašanja (Ilišin 2003). U tom smjeru Livingstone, d'Haenens i Hasebrink (2001) navode kako mediji mogu utjecati na poželjne oblike ponašanja te djelovati pozitivno i podržavajuće u procesu medijske socijalizacije mladih i adolescenata, kao i njihovu daljnem razvoju razumijevanja socijalnih kompetencija. Učinci medija tradicionalno su usmjereni na masovne medije poput televizije, radija i tiskovnih medija, supkulturnih glazbenih skupina, specifičnih žanrova kao predmeta istraživanja medijskog djelovanja, međutim Genner i Süß (2017) uviđaju kako se pojavom širokog raspona mobilnih multimedijskih uređaja i ostalih digitalnih medijskih sadržaja transformira i smjer istraživačkog interesa medijske socijalizacije djece i adolescenata.

Istraživanje procesa socijalizacije usmjereno je istraživanju utjecaja socijalizacijskih faktora, odnosno primarnih i sekundarnih agensa socijalizacije. Prema Ilišin (2003) primarni su socijalizacijski faktori roditelji (obitelji) i vršnjaci (prijateljske skupine), a sekundarni su škola, crkva i mediji te radna mjesta, različite udruge, političke stranke i sindikati. S druge strane, Bandura (1977) vidi medije kao faktor socijalizacije koji na djecu djeluje slično kao i faktor obitelji, vršnjaka i kulturnog konteksta jer svi navedeni faktori podrazumijevaju učenje kroz promatranje drugih što je postupak koji, kao posljedicu promatranja drugih, kodira trajne obrasce ponašanja.

Analiza medijskog učinka na razvoj mladih prema Kirsh (2010) sugerira relativno veliki utjecaj medija na adolescente u pogledu agresivnog i prosocijalnog ponašanja. Suvremeni pristup uzima dob kao relevantan faktor pri utjecaju medija na socijalizaciju djece i adolescenata. U tom su kontekstu, utjecaji medija kao socijalizacijskog faktora različiti su kod djece i adolescenata različite dobi. Arnett

(1995) navodi da su mediji postali važan dio socijalne okoline ljudi svih generacija, ali da je njihova potencijalna uloga u socijalizaciji adolescenata posebice snažna, budući da je adolescencija vrijeme kada se odvijaju važni aspekti socijalizacije koji se ponajprije odnose na izgradnju identiteta, učenje rodni uloga te na razvijanje sustava vrijednosti i uvjerenja. U okviru istraživanja dobi i medijskog utjecaja u procesu socijalizacije potrebno je spomenuti istraživanje digitalnih medija i predškolske djece u dobi do šest godina. Naime, D'Antoni (2014) u svom istraživanju, čiji su rezultati u korespondenciji s istraživanjem Američke akademije za pedijatriju iz 2011. godine, navodi kako je u korištenju medijskih uređaja u predškolskom razdoblju preporučeno ograničenje gledanja televizije djeci mlađoj od dvije godine u svrhu ostavljanja prostora za prva iskustva. Ta iskustva formiraju prvi oblik znanja kroz kontakt s društvenom stvarnošću i roditeljima, što je nužno za razvijanje transverzalnih kompetencija. Također, rezultati istraživanja ukazuju na oprez u pogledu utjecaja računalnih igara jer s jedne strane favoriziraju razvoj kontrole, ali i stvaraju devijacije vremena i prostora u odnosu na stvarnost (D'Antoni 2014). Slično smatraju Ostrov i sur. (2006) koji su s dvogodišnjim longitudinalnim istraživanjem pokazali kako izloženost djece medijima predviđa različite podtipove agresije i prosocijalnog ponašanja. Rezultati su kvalificirani po spolu djeteta. Roditeljska izvješća medijske izloženosti bila su povezana s relacijskom agresijom kod djevojčica (ignoriranje, izravno isključenje iz društva ili širenje zlonamjernih glasina, ogovaranja ili laži) i fizičkom agresijom kod dječaka. Agresija putem televizije, videa i filmova, vjerojatno će modelirati takva ponašanja u budućnosti. U istraživanju Ostrov i sur. (2013) proširuju prethodno istraživanje s kojim su dokazali korelacije između obrazovnog medijskog eksponiranja i relacijskih agresije, ali ne i fizičke agresije tijekom ranog djetinjstva. Autori ističu kako je tijekom proteklih pedeset godina provedeno stotine empirijskih istraživanja kojima se pokazalo da izloženost medijima utječe na dječja uvjerenja, stavove i ponašanja. Izloženost nasilnim medijima tijekom ranog djetinjstva smatraju posebno štetnim. Ukazuju kako štetnost može biti za pojedince svih dobi, iako predškolska djeca pokazuju najveću sklonost. Postoji nekoliko mogućih objašnjenja za ove razvojne razlike. Prvo, učenje u ovom razvojnom razdoblju osobito je kritično jer mlađa djeca nisu uključena u socijalne norme protiv agresivnog ponašanja. Drugo, djeca između dvije do pet godina manifestiraju problem u razlikovanju stvarnosti od mašte. Kao rezultat, oni sve više imitiraju nerealno ponašanje uzoraka. Treće, izloženost medijima tijekom ranog djetinjstva može imati utjecaj na društvene odnose jer je društveni razvoj vjerojatno prilagodljiviji nego

u kasnijem djetinjstvu ili adolescenciji, a mlađa djeca imaju manje kontrole nad aktivnostima u odnosu na stariju djecu (Ostrov i sur. 2013).

TABLICA 2. *Suvremeni pristupi istraživanju medijske socijalizacije djece i adolescenata*

Područje istraživanja	Autor(i)	Rezultati
Medijska socijalizacija djece i adolescenata	Livingstone, d'Haenens i Hasebrink (2001)	Pozitivan utjecaj digitalnih medija i korištenja informacijsko-komunikacijskih tehnologija u stvaranju kontakata i povezivanju među djecom i adolescentima.
	Ostrov, Gentile i Crick (2006)	Izloženost medijima djece predškolske dobi jednako utječe na njihovu sklonost i prema agresivnom i prema prosocijalnom ponašanju bez obzira na razlike u spolu.
	Kirsh (2010)	Razlike u dobi značajne su u pogledu utjecaja medija na razvoj antisocijalnog i prosocijalnog ponašanja. Medij kao socijalizacijski faktor različiti kod djece i adolescenata različite dobi.
	Subrahmanyam i Smahel (2011), Paus-Hasebrink (2010)	Spoznavanje svijeta i sebe, izgradnja kontakata.
	Miliša (2012)	Negativan utjecaj medija na percepciju, razmišljanja i vrijednosti.
	Saleh i El-Rawas (2015)	Mediji utječu na koncept jezika, identiteta, stavova i religijskih uvjerenja.
	D'Antoni (2014)	Negativan utjecaj televizije na predškolsku djecu do dvije godine te ambivalentan utjecaj video igara.
	Ibáñez-Cubillas (2016)	Društvene mreže neupitno utječu na djecu i adolescente.
	Genner i Süß (2017)	Multimedija kao novi medijski utjecaj u transformaciji i razvoju djetetova života.

Izvor: obrada autora

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Sustavnim praćenjem inovacija u području medijskih vještina i pismenosti raste i potreba za razvojem medijske kulture u procesu odgoja i obrazovanja. Brojni istraživači suvremenih pristupa u odgoju i obrazovanju naglašavaju medijsku edukaciju kao obrazovno rješenje koje kroz suradničko učenje namijenjeno djeci, roditeljima i nastavnicima konceptualizira i implementira razvoj digitalnih kompetencija unutar obrazovnog okruženja u školi. Time se stvaraju situacije učenja i podučavanja povezane sa skladnim i cjelovitim razvojem djece i konačno, omogućuje se izgradnja simulacija u kojima djeca mogu eksperimentirati sa simboličkim igrama putem digitalnih medija. U procesu medijske socijalizacije relevantnim se pokazuju okolinski i individualni faktori, zatim, izravan utjecaj jezične uvjetovanosti prezentiranih sadržaja, odnosno utjecaj medija kao neumitnog faktora u socijalizaciji djece. Također, recentnija istraživanja medijske socijalizacije ističu ambivalentnu sliku medijskog utjecaja u virtualnom okruženju kod djece školske dobi i adolescenata, odnosno percipiraju individualnu i kolektivnu kreativnost, ali i pojavu rizičnih i antisocijalnih ponašanja apostrofirajući pri tome brojne kognitivne i socijalne faktore koji predškolsku i mlađu školsku djecu čine podložniju utjecajima medija. Međutim konkluzivno, kvalitativnim praćenjem medijskog sadržaja namijenjenog djeci i adolescentima te visoka medijska kompetencija u smislu kritičke analize medijski dostupnog sadržaja, omogućuje stvaralački potencijal, otvara prilike za učvršćivanje vršnjačkih veza i aktivnog sudjelovanja u zajednici te nudi niz drugih benevolentnih prilika za uključivanje u kulturne i obrazovne *online* polemičke rasprave.

LITERATURA

- ARNETT, Jeffrey J. 1995. Adolescents' uses of media for self-socialization. *Journal of Youth and Adolescence*, 24 (5): 519-533. Doi: 10.1007/BF01537054
- BANDURA, Albert. 1977. *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- BOYD, Danah M.; NICOLE B. ELLISON. 2008. Social network sites: definition history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13 (1): 210-230. Doi: 10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x
- CHEUNG, Christy M. K., CHIU, Pui-Yee i MATTHEW K. O. LEE. 2011. Online social networks: why do students use facebook? *Computers in Human Behavior*, 27 (4): 1337-1343. Doi:10.1016/j.chb.2010.07.028
- CHRISTAKIS, Dimitri A. 2008. The effects of infant media usage: what do we know and what should we learn? *Acta Paediatrica*, 98 (1): 8-16. Doi: 10.1111/j.1651-2227.2008.01027.x
- COLOMBO, John. 2001. The development of visual attention in infancy. *Annual Review of Psychology*, 52 (1): 337-367.
- D'ANTONI, Claudia. 2014. Digital media and children age 0-6: a snapshot on Europe. *European Journal of Research on Education*, 2 (7): 51-57.
- GENNER, Sarah i DANIEL SÜSS. 2017. Socialization as media effect. U: *The international encyclopedia of media effects*, ur. Patrick Rössler, 1-15. Chichester: John Wiley & Sons, Inc. Doi: 10.1002/9781118783764.wbieme0138
- HOFFMAN, Beata. 2014. Computer as a Threat of an Opportunity for development of children. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 146 (1): 15-21. Doi: 10.1016/j.sbspro.2014.08.080
- IBÁÑEZ-CUBILLAS, Pilar. 2016. Approach to social network analyzing (SNA) on virtual communities. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, 7 (2): 51-63.
- ILIŠIN, Vlasta. 2003. Mediji u slobodnom vremenu djece i komunikacija o medijskim sadržajima. *Medijska istraživanja : znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, 9 (2): 9-34.
- JURIČIĆ, Daniela. 2017. Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj. *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 21 (1): 127-136.
- KARAL, Hasan i MEHMET KOKOC. 2013. Social networking site usage among university students: differences of educational level. *Croatian Journal of Education*, 15 (3): 629-654.

- KIRSH, Steven J. 2010. *Media and youth: a developmental perspective*. Oxford, UK: Wiley-Blackwell.
- KOWALSKI, Robin M. I Susan P. LIMBER. 2007. Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41 (6): 22-30. Doi: 10.1016/j.jadohealth.2007.08.017
- KUŠIĆ, Siniša. 2010. Online društvene mreže i društveno umrežavanje kod učenika osnovne škole: navike Facebook generacije. *Život i škola*, 56 (24/2): 103-125.
- LIN, Kuan-Yu i Hsi-Peng LU. 2011. Why people use social networking sites: an empirical study integrating network externalities and motivation theory. *Computers in Human Behavior*, 27 (3): 1152-1161. Doi: 10.1016/j.chb.2010.12.009
- LINDFORS, Pirjo L., KALTIALA-HEINO, Riittakerttu i Arja H. RIMPELÄ. 2012. Cyberbullying among Finnish adolescents – a population-based study. *BMC Public Health*, 12 (1027): 1-5. Doi: 10.1186/1471-2458-12-1027
- LIVINGSTONE, Sonia, D'HAENENS, Leen i Uwe HASEBRINK. 2001. Childhood in Europe: contexts for comparison. U: *Children and their changing media environment: A European comparative study*, ur. Sonia Livingstone i Moira Bovill, 3-30. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- MCQUAIL, Denis. 1994. *Mass communication theory: An introduction*. London: Sage Publications Ltd.
- MENDELSON, Alan L., BROCKMEYER, Carolyn A., DREYER, Benard P., FIERMAN, Arthur H., BERKULE-SILBERMAN, Samantha B. i Suzy TOMOPOULOS. 2010. Do verbal interactions with infants during electronic media exposure mitigate adverse impacts on their language development as toddlers? *Infant and Child Development*, 19 (6): 577-593. Doi: 10.1002/icd.711
- MILIŠA, Zlatko, ur. 2012. *Tamna strana ekrana*. Varaždin: Tiva Tiskara.
- MONTGOMERY, Kathryn C. 2007. *Generation digital : politics, commerce, and childhood in the age of the Internet*. Cambridge: The MIT Press.
- O'KEEFE, Gwen Schurgin i Kathleen CLARKE-PEARSON. 2011. The impact of social media on children, adolescents, and families. *Pediatrics*, 127 (4): 800-804. Doi: 10.1542/peds.2011-0054
- OSTROV, Jamie M., GENTILE, Douglas A. i Nicki R. CRICK. 2006. Media exposure, aggression and prosocial behavior during early childhood: a longitudinal study. *Social Development*, 15 (4): 612-627. Doi: 10.1111/j.1467-9507.2006.00360.x
- OSTROV, Jamie M., Gentile, DOUGLAS A. i Adam D. MULLINS. 2013. Evalua-

- ting the effect of educational media exposure on aggression in early childhood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 34 (1): 38-44. Doi: 10.1016/j.appdev.2012.09.005
- PATCHIN, Justin W. i Sameer HINDUJA, ur. 2012. *Cyberbullying prevention and response: expert perspectives*. New York: Routledge. Doi: 10.4324/9780203818312
- PAUS-HASEBRINK, Ingrid. 2010. Das Social Web im Kontext der Entwicklungsaufgaben junger Menschen. *Medien Journal: Zeitschrift für Kommunikationskultur*, 34 (4): 20-34. Doi: 10.24989/medienjournal.v34i4.179
- PETTALIA, Jennifer, LEVIN, Elizabeth i Joël DICKINSON. 2013. Cyberbullying: eliciting harm without consequence. *Computers in Human Behavior*, 29 (6): 2758-2765. Doi: 10.1016/j.chb.2013.07.020
- RUFF, Holly Alliger i Mary KLEVJORD ROTHBART. 1996. *Attention in early development: themes and variations*. New York: Oxford University Press.
- SALEH, Emad Farouk i Anwar EL-RAWAS. 2015. "The IMPACT of new media on child socialization" appliedre search on basic education schools in muscat governorate –Sultanate of Oman. *International Journal of Health Sciences*, 3 (3): 55-72. Doi: 10.15640/ijhs.v3n3a6
- SAPUNAR, Marko. 1995. *Osnove znanosti o novinarstvu*. Zagreb: Epoha.
- SUBRAHMANYAM, Kaveri i David SMAHEL. 2011. *Digital youth: the role of media in development*. New York: Springer.
- UDIER, Sanda Lucija. 2006. O jeziku reklame. U: *Jezik i mediji - Jedan jezik: više svjetova*, ur: Jagoda Granić, 711-721. Zagreb-Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.

THE ROLE OF THE MEDIA IN THE PROCESS OF SOCIALIZATION OF CHILDREN AND ADOLESCENTS

ABSTRACT

Contemporary discourse of global information exchange as well as the media saturated cultural, social and economic spheres tend to influence the psychological and social development of children and adolescents. Cognitive and social processes, as well as the linguistic development, are marked by the media's influence, which in turn creates a developmental framework of media socialization, having some positive effects on the children's maturation, but also reflecting certain antisocial behaviors. The development of multimedia within the virtual environment brings about some new patterns of behavior to modern generations of "digital natives". In addition, individual factors such as age and gender, along with some social factors such as peer relationships, characterize the media socialization of children. Furthermore, modern multimedia communication has increased the flow and availability of information, which raises questions about the dual role of the media in the socialization process of young people, i.e. it raises questions of transparency, ethics, adequacy of media content, as well as the emergence of antisocial behaviors that are implicitly or explicitly related to the media context.

KEYWORDS:

media, media socialization, upbringing and education